

بیماری همه‌گیر کرونا و صلح و امنیت بین‌المللی

محمدحسین رضانی قوام آبادی*

«امروز جهان با یک دشمن مشترک به نام کووید-۱۹ رو به روست.»

آنتونیو گوترش

دبیر کل سازمان ملل متحد

چکیده

شیوع ویروس کرونا نشان داد که انسان در عین اقتدار چقدر ضعیف و آسیب‌پذیر است. قصور در اعلام به موقع این رخداد و عدم آمادگی و فقدان هماهنگی بین دولت‌ها، واکنش و مقابله سریع با آن را دچار مشکل کرد. اختلاف شدید بین چین و آمریکا در مورد منشأ ویروس سبب شد تا از درج آن در دستور کار شورای امنیت خودداری کنند. تمرکز اصلی این تحقیق بر موضوع بیماری همه‌گیر جهانی کرونا و صلح و امنیت بین‌المللی است و در پی پاسخگویی به این پرسش است که آیا این بیماری تهدیدی بر صلح و امنیت بین‌المللی محسوب می‌شود یا نه؟ رویه و عملکرد شورا حکایت از توسعه صلاحیت‌ها و تسری آن از تهدیدهای نظامی به غیر نظامی دارد. شورا پیش از این، دو بار در مورد بیماری‌های ایدز و ابولا تصمیماتی اتخاذ نمود و هر دو بار هم وضعیت را به عنوان تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی تلقی کرد. اگر شورا بخواهد همان منطق را در توصیف و احراز وضعیت کرونا به کاربندد، با توجه به دامنه گسترش این بیماری به طریق اولی آن را همانند دو مورد قبل تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی اعلام خواهد کرد. ولی شورای امنیت در بادی امر انفعال پیشه کرد و در نهایت بعد از گذشت بیش از سه ماه از زمان اعلام کووید-۱۹ به عنوان بیماری همه‌گیر جهانی توسط سازمان جهانی سلامت، با تصویب قطعنامه ۲۵۳۲ مورخ اول ژوئیه ۲۰۲۰ همه‌گیری کرونا را به عنوان خطر تهدید کننده صلح و امنیت بین‌المللی دانست.

کلید واژگان:

تهدید علیه صلح، سازمان جهانی سلامت، شورای امنیت، صلح، کرونا.

* دانشیار دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

شیوع بیماری کرونا یا کووید-۱۹ در سال ۲۰۲۰ مشکلات فراوانی برای جامعه بین‌المللی ایجاد کرد. اپیدمی^۱ که از کشور چین آغاز گردید، به سرعت مبدل به یک پاندمی^۲ شد و متأسفانه در حال حاضر خیلی از کشورها از جمله ایران با آن درگیرند.^۳

ماهیت این ویروس ایجاب می‌کند تا جامعه بین‌المللی پاسخی متناسب و درخور طبیعت ذاتی آن بدهد. پر واضح است، تسلیحات و ابزار جنگی در این کارزار هیچ محلی از اعراب نخواهند داشت. اما به خاطر اهمیتی که این موضوع برای جامعه بین‌المللی دارد، برخی دولتمردان در توصیف مقابله با ویروس کرونا و وضعیت پیش‌آمده در کشورشان از ادبیات کم و بیش مشابه همچون «جنگ [برای بهداشت و] سلامتی»،^۴ «وضعیت جنگی»^۵ و «جنگ با دشمن نامرئی»^۶ و غیره استفاده کردند. ویروس کرونا همه افراد را فارغ از جنسیت، رنگ، سن، قوم، نژاد، ملیت و دین و مذهب مورد حمله قرار می‌دهد. البته لازم به ذکر نیست که این دشمن نامرئی، اقشار آسیب‌پذیر را به شدت آزار خواهد داد.

شیوع ویروس کرونا ابعاد مختلف حیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی افراد را سخت تحت‌الشعاع قرار داده و خسارات جانی و مالی زیادی به اشخاص حقیقی و حقوقی در گوشه و کنار دنیا وارد آورده است. شیوع بیماری مسری و واگیردار امر جدیدی نیست و در طول تاریخ، سرزمین‌های مختلف آن را تجربه کرده‌اند. دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی اقدامات زیادی به منظور تشریک مساعی و همکاری برای پیشگیری از این گونه بیماری‌ها انجام داده‌اند.

1. Epidémie

2. Pandémie

۳. با تصویب فرهنگستان زبان و ادب فارسی «همه‌گیر» معادل «اپیدمی» و «دنیاگیر یا همه‌گیری جهانی» معادل «پاندمی» است. اپیدمی یک بیماری، میزان وقوع بیش از حد انتظار است که با مقدار مشابه در سال گذشته یا در یک دوره زمانی مشابه دیگر سنجیده می‌شود. پاندمی یک بیماری، گسترش موارد ابتلا به طور ناگهانی در تمام نقاط یک کشور یا بخشی از یک قاره یا حتی کل جهان است. مثل وبا، آنفلوانزا، طاعون، تیفوس و ایبولا. برای اطلاعات بیشتر نک: <https://dinu.ir>

4. Guerre sanitaire.

5. Etat de guerre.

6. Guerre contre l'ennemi invisible.

جدای از ابعاد سلامت و بهداشت در عرصه ملی، سازمان جهانی سلامت (بهداشت)^۱ متولی اصلی آن در عرصه بین‌المللی است. در دیباچه سند مؤسس این سازمان به صورت مشخص، بر ارتباط و پیوند دو موضوع سلامت و بهداشت با صلح و امنیت اشاره دارد. از طرف دیگر، صلح و امنیت بین‌المللی به عنوان یکی از اهداف سازمان ملل متحد تعیین شده است. تولید اصلی حفظ صلح و امنیت بین‌المللی با شورای امنیت است. در تحقق این هدف شورا مذکور وظیفه اصلی را به عهده دارد و نه انحصاری. پس مجمع عمومی و دبیر کل سازمان ملل متحد می‌توانند وفق مقررات منشور^۲ در این رابطه اقداماتی انجام دهند؛ کمالینکه اقداماتی هم در این زمینه صورت گرفته است.

در گذشته، صلح را صرفاً به معنی نبود جنگ می‌پنداشتند؛ در حالی که امروز این نگرش تغییر کرده است؛ چه اینکه عوامل زیادی همچون فقر، تغییرات آب و هوایی، تروریسم و شیوع بیماری‌های مسری و واگیردار در سطح جهان می‌تواند صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره اندازد. به واسطه چند وجهی بودن موضوع شیوع کرونا، می‌توان ابعاد بین‌المللی را از جهات گوناگون مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. ابعاد حقوقی موضوع کرونا در بخش‌های مختلف حقوق بین‌الملل همچون حقوق سازمان‌های بین‌المللی، حل و فصل اختلافات و مسئولیت بین‌المللی و غیره قابل تأمل و بررسی است. ابعاد حقوق بشری و تجاری بیماری کرونا را نباید از نظر دور داشت. در باب ابعاد حقوق بشری موضوع حقوق و آزادی‌های فردی مطرح است؛ چه اینکه با اعمال قرنطینه جمعی محدودیت‌هایی برای رفت و آمد و اقامت افراد ایجاد خواهد شد.^۳ در حوزه تجارت هم این موضوع قابل تأمل است؛ زیرا اصل آزادسازی مبادلات تجاری به عنوان یکی از اهداف مهم سازمان جهانی تجارت از یک سو و اعمال محدودیت و ممنوعیت بر واردات و صادرات از سوی دیگر، می‌تواند مشکلاتی را ایجاد کند. به طور کلی، مسائل مختلف مربوط به تجارت کالا،

1. Organisation Mondiale de la Santé(OMS).

۲. ماده ۵۵ منشور مقرر می‌دارد: «به منظور ایجاد شرایط ثبات و رفاه که برای تأمین روابط مسالمت‌آمیز و دوستانه بین‌الملل بر اساس احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل، ضرورت دارد، سازمان ملل متحد امور زیر را تشویق خواهد کرد: الف[...]; ب) حل مسائل اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و مسائل مربوط به آنها و همکاری بین‌المللی در قلمرو امور فرهنگی و آموزشی».

۳. ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نظریه تفسیری شماره ۱۴ کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب سال ۲۰۰۰.

خدمات و مالکیت فکری^۱ شرکت‌های تولید واکسن و دارو در حقوق تجارت بین‌الملل و حق دسترسی افراد به واکسن و دارو و مواد ضد عفونی لازم به منظور پیشگیری از شیوع بیماری کرونا توأمان موضوعات تجاری و حقوق بشری را دامن می‌زند.

از دیرباز، دولت‌ها با اعمال قرنطینه سعی می‌کردند از گسترش بیماری‌های مسری و واگیردار همچون وبا، طاعون، تب زرد و غیره جلوگیری کنند. از طرف دیگر، دولت‌ها در مقابل دو ضرورت، یعنی حفاظت از امنیت ملی و حفاظت از آزادی مبادلات، قرار داشتند که باید به نحوی بین این دو آشتی و مصالحه ایجاد کنند. به عبارت دیگر، تضمین حداقل مبادلات تجاری در مقابل تضمین امنیت و سلامت و بهداشت حداکثری می‌توانست راهکاری برای گذار از وضعیت موجود تلقی گردد.

موضوع اصلی این تحقیق حول محور شیوع ویروس کرونا و صلح و امنیت بین‌المللی است. این تحقیق در پی پاسخگویی به این پرسش است که آیا گسترش بیماری کرونا تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی محسوب می‌شود یا نه؟ برای پاسخ به این پرسش، ابعاد بین‌المللی موضوع بیماری کرونا و توصیف آن به عنوان تهدیدی غیرنظامی علیه صلح و امنیت بین‌المللی بررسی می‌شود و در ادامه انفعال اولیه شورای امنیت و در نهایت تصویب قطعنامه اخیر این رکن در ارتباط با کرونا مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۱. همه‌گیری جهانی کرونا: تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی

به طور سنتی، توسل به نیروی نظامی و جنگ به عنوان مهم‌ترین عامل تهدیدکننده صلح و امنیت محسوب می‌شد. این رویکرد تا پایان جنگ سرد ادامه داشت و بیشتر تابع تفسیر مضیقی بود که از مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی به عمل می‌آمد. با تغییر رویکرد سنتی و تفسیر موسع از این مفهوم، پذیرش دیگر عوامل تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی فراهم گردید.^۲ به عبارت دیگر، فقط نائره جنگ نیست که صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره می‌اندازد، بلکه امور

1. Couture Ménard, Marie-Eve, Pavot, David, « Les pandémies et le droit : vers une plus grande solidarité? », *R.D.U.S.*, (2016) 46, p. 258.

2. Latty, Franck, « La santé en tant qu'élément de sécurité collective », in *SFDI* (Guillaume Le Floch, Thibaut Fleury Graff, dir.), *Droit international et santé, Colloque de Rennes*, paris, pedone, 2019, p. 76.

دیگری هم وجود دارد که تهدیدی غیرنظامی محسوب می‌گردد.^۱ برای مثال، شورای امنیت در قطعنامه ۷۴۸ در ارتباط با قضیه لاکربی و کوتاهی و خودداری دولت لیبی در عدم استرداد دو نفر لیبیایی مظنون به انفجار هواپیمای پان آمریکا را به‌مثابه تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی دانست.^۲ یا به شکلی دیگر، شورا در قطعنامه ۹۱۷ خود عدم بازگشت آریستید رئیس‌جمهور منتخب و قانونی هائیتی را تهدیدی علیه صلح و امنیت تلقی کرد.^۳

گزارش‌های دبیر کل سازمان ملل متحد مبین این امر است. بطور غالی در برنامه صلح خود و همچنین در درس خود در آکادمی لاهه تحت عنوان «حقوق بین‌الملل در تکاپوی ارزش‌های خود: صلح، توسعه، مردم‌سالاری» به این موضوع توجه کرده است. دبیر کل در برنامه صلح خود مواردی از جمله بیماری‌های مسری را ذکر می‌نماید که هم‌زمان هم منبع مخاصمات و هم معلول مخاصمات‌اند.^۴

در گزارش دیگری که به درخواست کوفی عنان توسط گروه صاحب‌نظران تهیه گردید، مجدداً بر این امر صحنه می‌گذارد. این گزارش برخی از تهدیداتی را که صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره می‌اندازد، برمی‌شمارد. فقر، بیماری‌های مسری و تخریب محیط زیست، جملگی از تهدیدات اقتصادی و اجتماعی‌اند که صلح و امنیت را به خطر می‌اندازند.^۵

عوامل زیادی می‌تواند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم صلح و امنیت بین‌المللی را تهدید نماید. برای مثال، در حال حاضر دو عامل مهم تغییرات آب و هوایی در حوزه محیط زیست و همه‌گیری بیماری‌های مسری در حوزه سلامت و بهداشت جملگی از موارد تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی‌اند. اگر عوامل زیست‌محیطی را با ویروس کرونا مقایسه کنیم، در یک امر مشترک‌اند و آن مرزگذر بودن آنهاست. عناصری همچون هوا، آب و گونه‌های جانوری مرز

۱. به نظر می‌رسد تفسیر موسع و توسیع صلاحیت شورای امنیت خالی از ایراد نیست. شورای امنیت به عنوان عالی‌ترین رکن سیاسی ملل متحد و با وجود وظیفه سترگی که در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی بر عهده دارد، مانند هر نهاد دیگر باید در قبال تصمیمات و اقداماتش پاسخگو و نظارت‌پذیر باشد. برای اطلاعات بیشتر نک: حاجیانی، علی، نظارت‌پذیری شورای امنیت سازمان ملل متحد، رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۶، ص ۱.

2. Résolution 748, 31 mars 1992.

3. Résolution 917, 6 mai 1994.

4. Schricke, Christian, « L'Agenda pour la paix de Boutros Boutros-Ghali : Analyse et premières réactions », *AFDI*, 1992, p. 13 ».

۵. فلسفی، هدایت‌الله، صلح جاویدان و حکومت قانون، چاپ دوم، ۱۳۹۴، ص ۲۳۸.

نمی‌شناسند؛ به عبارت دیگر، مرزهای سیاسی برای انسان‌ها معنا دارد و این عناصر به سادگی جابجا می‌شوند. ویروس کرونا هم به سادگی جابجا می‌شود و تابع اراده تابعان حقوق بین‌الملل نیست. این ویروس به واسطه طبیعتی که دارد با افراد و کالاها جابجا می‌شود و به سادگی، اپیدمی می‌تواند تبدیل به یک پاندمی گردد.

سرعت شیوع و گسترش بیماری‌های مسری و واگیردار همچون طاعون، وبا، ابولا، سارس و کرونا در جهان به شدت سلامت و بهداشت انسان را تهدید خواهد کرد و به همین خاطر نیز جامعه بین‌المللی تدابیری را به منظور مقابله با این بیماری‌ها اتخاذ کرده است.

حفظ سلامت و بهداشت از دیرباز در قلمرو انحصاری صلاحیت دولت‌ها بوده است. به دیگر سخن، این امور جزء امور حاکمیتی محسوب می‌شود.^۱ به تدریج، با تحول بنیادین در حوزه مبادلات تجاری بین دولت‌ها و وابستگی بین آنها، مشخص شد که دولت‌ها در مقابله با بیماری‌های مسری و واگیردار نمی‌توانند اقدامات شایسته و سریع را انجام دهند. همکاری بین بازیگران دولتی و غیردولتی در عصر جهانی شدن در زمینه بیماری کرونا امری گریزناپذیر است و باید در این عرصه از تمام ابزارها برای فائق آمدن نسبت به این گونه بیماری‌ها مدد جست.

۲. توصیف شیوع و گسترش بیماری مسری و واگیردار به عنوان تهدیدی بر

صلح و امنیت بین‌المللی

بی‌تردید حفظ صلح و امنیت بین‌المللی مهم‌ترین هدف مندرج در منشور ملل متحد است. این وظیفه خطیر به عهده شورای امنیت گذاشته شده است. این شورا در راستای وظایفی که به موجب منشور دارد، از طرفین اختلاف می‌خواهد که اختلافات خود را به طور مسالمت‌آمیز حل و فصل نمایند و به نحوی نقش میانجی را ایفا می‌کند. در صورتی که آن اصطکاک و اختلاف صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره اندازد، به موجب فصل هفتم منشور شورای امنیت بسان یک ناظم عمل می‌کند و می‌تواند تصمیماتی در چارچوب این فصل به منظور حفظ صلح و امنیت

۱. ماده ۸ قانون مدیریت خدمات کشوری مقرر می‌دارد: «امور حاکمیتی: آن دسته از اموری است که تحقق آن موجب اقتدار و حاکمیت کشور است و منافع آن بدون محدودیت شامل همه اقشار جامعه گردیده [...] از قبیل ارتقای بهداشت و آموزش عمومی، کنترل و پیشگیری از بیماری‌ها و آفت‌های واگیر، مقابله و کاهش اثرات حوادث طبیعی و بحران‌های عمومی ...».

بین‌المللی اتخاذ نماید. فصل هفتم منشور مفاهیم تهدید بر صلح، نقض صلح و تجاوز را مورد شناسایی قرار می‌دهد. شورای امنیت با توصیف وضع موجود و حادث شده تصمیم خواهد گرفت که آن وضعیت منطبق با کدام یک از مفاهیم فوق است.

تهدید بر صلح مفهومی کلی است و می‌تواند وضعیت‌های بسیار فراوان و متنوعی را پوشش دهد. بدین منظور، شورای امنیت دو موضوع جدی بودن و بالفعل بودن وضعیت را بررسی می‌کند تا تهدید بر صلح را احراز نماید.^۱

رویه عملی شورای امنیت مبین این است که در غالب موارد از اعلام وضعیت تحت عناوین مذکور خودداری می‌کند و فقط به ذکر و استناد به فصل هفتم منشور اکتفا می‌نماید. استناد صرف به فصل هفتم، شورا را از ورود به توصیف و انطباق وضعیت با مفاهیم یادشده خلاص می‌نماید. چنین تدبیری دست شورای امنیت را باز می‌گذارد تا صلاحیت خود را در توصیف وضعیت‌های جدید توسعه دهد. توصیف شیوع و گسترش بیماری مسری و واگیردار به عنوان تهدیدی بر صلح و امنیت بین‌المللی، یکی از مصادیق بارز این امر است. تهدید علیه سلامت و بهداشت علی‌الاصول به مثابه تهدیدی غیرنظامی است. مسائل زیادی حول این موضوع قابل طرح است که از حیطة این نوشتار خارج و نیازمند تحقیق مجزایی است. موضوعاتی همچون به‌کارگیری و بیروسی توسط یک دولت علیه تمامت ارضی یا استقلال سیاسی دولت دیگر، حمله و تهاجم بیولوژیک، مسئولیت کیفری مرتکبان آن در حوزه حقوق بین‌الملل کیفری و اثبات آن جملگی از مسائلی قابل تامل‌اند. به هر تقدیر، شورای امنیت قادر است در چارچوب مسئولیتی که دارد، در مواردی که عمدی در کار نیست، ولی وضعیت پیش آمده دارای چنان قابلیت است که صلح و امنیت بین‌المللی را تهدید می‌کند، وارد عمل شود.

قدر متیقن این است که برای توصیف هر وضعیت نیازمند وجود معیارهایی هستیم تا با کمک آن تحقق آستانه مزبور را ارزیابی کنیم. شایان ذکر است که پیوست شماره ۲ دستورالعمل بهداشتی بین‌المللی^۲ در راستای اعمال مفاد ماده ۶ خود، معیارهایی (جدی بودن، غیرمعمول بودن، غیرمنتظره بودن، قابل توجه بودن خطر گسترش بین‌المللی آن، خطر اعمال محدودیت بر

۱. بیگزاده، ابراهیم، *حقوق سازمان‌های بین‌المللی*، چاپ سوم، انتشارات مجد، ۱۳۹۴، ص ۵۷۰.

2- *Règlement sanitaire international, OMS, 2005.*

تردد مسافر و کالا) را وضع کرده است. در صورت احراز این معیارها، اطلاعیه‌ای در خصوص وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی صادر می‌شود.^۱ با وجود اشتراک محتوایی معیارهای مذکور، در اینجا در مقام تبیین معیارهای مندرج در مقررات سازمان جهانی سلامت (بهداشت) در باب اعمال تعهدات دول عضو نیستیم.

برای توصیف شیوع و گسترش بیماری مسری و واگیردار به‌عنوان تهدیدی بر صلح و امنیت بین‌المللی تحقق آستانه‌ای لازم است تا با استعانت از آن شورا بتواند تصمیم‌گیری نماید. به نظر می‌رسد آستانه بیماری مسری و واگیردار از هر دو منظر کمی و کیفی قابل بررسی است و نمی‌توان آن دو را به سادگی از یکدیگر منفک کرد. قلمداد شدن وضعیتی به‌عنوان اپیدمی یا پاندمی در درون خود واجد عوامل کمی و کیفی است. شیوع و سرایت بیماری از حیث مکانی و جغرافیایی از منطقه‌ای به منطقه دیگر (در سطح ملی و بین‌المللی)، قابلیت سرایت (از انسان به انسان، از حیوان به انسان) و سرعت شیوع و گسترش ویروس و میزان قربانیان جملگی در توصیف وضعیت مربوطه مؤثر است.

اپیدمی و پاندمی بیماری‌های مسری و واگیردار چند بار در دستور کار شورای امنیت قرار گرفته است.^۲ اقدامات شورای امنیت با تصویب قطعنامه‌هایی در زمینه ایدز آغاز شد و با تصمیمات اخیر در مورد ابولا ادامه پیدا کرد.^۳

در مورد بیماری ایدز دو قطعنامه ۱۳۰۸ و ۱۹۸۳ به ترتیب در سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۱ تصویب کرد. در قطعنامه ۱۳۰۸ شورای امنیت «شیوع بیماری ایدز را تهدیدی علیه ثبات و

۱. دبیر کل سازمان جهانی سلامت در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰ در مورد کرونا وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی اعلام کرد.

۲. شورای امنیت در قطعنامه ۱۳۰۸ مورخ ۲۰۰۰ از واژه پاندمی استفاده کرد اما در قطعنامه ۱۹۸۳ مورخ ۲۰۱۱ به جای پاندمی واژه اپیدمی ایدز را اختیار کرد. شاید چنین تغییر رویکردی در نتیجه بهبود اوضاع ایدز و خفیف‌تر شدن آن در جهان بوده است. البته لازم به ذکر است که حدود ۶۰ میلیون نفر در جهان به ایدز مبتلا شدند و بیش از ۲۵ میلیون نفر هم جان خود را از دست دادند. با این اوصاف به نظر می‌رسد وضعیت پیش‌آمده مربوط به ایدز در آستانه ورود به هزاره سوم بیش از آنکه اپیدمی باشد، یک پاندمی است. نک:

De Pooter, Hélène, *Le droit international face aux pandémies : vers un système de sécurité sanitaire collective ?*, pedone, 2015, p.15.

3. De Pooter, Hélène, «Aperçu de la coopération internationale en matière de surveillance et de riposte aux épidémies et aux pandémies» in *SFDI* (Guillaume Le Floch, Thibaut Fleury Graff, dir.), *Droit international et santé, Colloque de Rennes*, paris, pedone, 2019, p. 236.

امنیت» معرفی می‌نماید و در قطعنامه دوم خود در این زمینه بر لزوم تعهد به همکاری دولت‌ها در عرصه بین‌المللی تأکید دارد.^۱

در ارتباط با بیماری ابولا، همانند ایدز، شورای امنیت تصمیماتی اتخاذ کرد. با وجود شباهت‌های زیاد بین آن دو موضوع، در قطعنامه ۲۱۷۷ مصوب ۲۰۱۴ در خصوص ابولا، شورای امنیت از ادبیات دیگری بهره گرفت و اعلام کرد: «گستره فوق‌العاده اپیدمی ابولا در آفریقا تهدیدی برای صلح و امنیت بین‌المللی است». همچنین در توجیه تصمیم خود دال به تهدیدکننده بودن ویروس ابولا برای صلح و امنیت بین‌المللی اعلام داشت: «اپیدمی مزبور موجب آشوب داخلی و تنش‌های اجتماعی می‌گردد و سبب وخامت اوضاع سیاسی و تشدید عدم امنیت می‌گردد.»

به نظر می‌رسد شورا با این اقدام درصدد پیوند دو موضوع گسترش و شیوع ویروس ابولا با آشوب و تنش‌های داخلی در قاره سیاه باشد. تأثیر و تأثر مستقیم اپیدمی مذکور با اوضاع و احوال سیاسی، اجتماعی و امنیتی حاکم در کشورهای آفریقایی لیبریا، گینه، سیرالئون و نیجریه سبب شد تا شورا به این جمع‌بندی برسد تا وضعیت موجود به‌عنوان تهدیدی بر صلح و امنیت منطقه‌ای توصیف نماید.

حال این پرسش مطرح می‌شود که شورای امنیت چه اقداماتی در زمینه وضعیت کرونا انجام داده است؟ پاسخ کوتاه به این پرسش حکایت از انفعال شورای امنیت در این زمینه دارد. مقایسه دو موضوع بیماری ابولا و کرونا نشان می‌دهد که ابولا فقط یک قاره، یعنی قاره آفریقا و آن هم آفریقای غربی را در بر گرفت؛ حال آنکه کرونا کل جهان را فرا گرفته و سازمان جهانی سلامت آن را پاندمی توصیف کرده است. با این اوصاف وضعیت کرونا از حیث همه‌گیری جهانی به مراتب شدیدتر از ابولا است و انتظار می‌رود شورای امنیت از انفعال خود در این زمینه خارج گردد.

۳. از انفعال شورای امنیت در زمینه بیماری کرونا تا احراز وضعیت به عنوان

تهدیدی بر صلح و امنیت بین‌المللی

پرواضح است که شورای امنیت مرجعی سیاسی است و عوامل سیاسی در تصمیم‌گیری‌های این رکن دخالت زیادی دارند. اگر به تصمیماتی که شورا در زمینه ایدز و ابولا اتخاذ کرده است،

1. Grange, Maryline, « Ebola : Le droit international au soutien de la lutte contre une épidémie », *AFDI*, 2014, pp. 695-696.

توجه کنیم، مشخص می‌شود که شورا اوضاع و احوال سیاسی و اجتماعی را با بیماری‌های همه‌گیر و جهانگیر پیوند زده و از این منظر تهدید بر صلح را احراز کرده است. وظیفه شورای امنیت صرفاً حفظ صلح و امنیت نیست؛ بلکه این رکن در برقراری و تحکیم صلح هم مشارکت دارد. در مواردی که تهدیدهای غیر نظامی مخاطب خاصی ندارد، بلکه مربوط به کل جامعه بین‌المللی می‌شود، جای هیچ‌گونه شبهه و تردیدی باقی نمی‌ماند تا از طریق تصمیمات بجا و به موقع از وخیم‌تر شدن اوضاع و احوال موجود جلوگیری شود. در مورد ابولا به طور خاص، چند کشور آفریقایی مخاطب اصلی قطعنامه شورای امنیت بودند. اما سایر کشورهای جهان هم به نحوی در خصوص کمک مالی، تجهیزاتی، تسهیل انجام اقدامات و همکاری با دولت‌های آسیب‌دیده و سازمان‌های بشردوستانه هم مورد خطاب قرار گرفتند. این وضعیت در مورد ایدز هم با صور کم و بیش مشابه وجود داشت.

حال این پرسش مطرح می‌شود که چه تفاوتی بین ابولا و کرونا وجود داشت تا مانع تصمیم‌گیری سریع شورای امنیت شود؟ به نظر می‌رسد عامل سیاسی بیش از حد در عدم واکنش سریع شورای امنیت مؤثر بوده است. رویکرد روسیه و چین با سایر اعضای دائم شورای امنیت متفاوت بود و همین امر نیز سبب به انفعال کشاندن اقدامات شایسته شورای امنیت در زمینه کرونا می‌گردید. یکی از ایرادات شکلی در برگزاری جلسه شورای امنیت از طرف روسیه مطرح شد. البته ایراد مزبور منحصر به برگزاری جلسه احتمالی در خصوص کرونا هم نمی‌شود. روسیه در بدو امر با استناد به مفاد منشور ملل متحد برگزاری جلسه شورای امنیت به صورت مجازی مخالفت می‌کرد. روسیه در توجیه مواضع خود با استناد به بند ۳ ماده ۲۸ منشور^۱ اعتقاد داشت که این بند فقط ناظر به برگزاری جلسات حضوری است و از طرف دیگر هیچ یک از مفاد دیگر منشور نیز برگزاری جلسات مجازی را تجویز نمی‌کند. وانگهی رأی‌گیری هم به صورت معمول با بالا آوردن دست به عمل می‌آید.^۲ اگرچه به ظاهر چنین استنباطی از بند ۳ صحیح به نظر

۱. بند ۳ ماده ۲۸ مقرر می‌دارد: «شورای امنیت می‌تواند جلسات خود را در مکان‌هایی غیر از مقر سازمان که برای تسهیل انجام وظایف خود مناسب تشخیص داده است، تشکیل دهد.»

2. Maurel, Raphel, « L'(in)activité du Conseil de sécurité face au Covid-19 : où est confinée la « communauté » internationale ? », *Revue des droits et libertés fondamentaux*, n° 18, 2020.

برسد، نمی‌تواند در همان زمان با بند ۱ همین ماده^۱ قابل جمع باشد. به دیگر سخن منطق حقوقی چنین استنباطی را بر نمی‌تابد؛ چه اینکه انجام وظایف و اشتغالات به طور دائم از یک سو و ممنوعیت برگزاری جلسات مجازی در شورای امنیت از سوی دیگر با توجه به شیوع و گسترش ویروس کرونا در جهان چگونه ممکن است. با توجه به وضعیتی که ویروس کرونا در حال حاضر دارد، در صورت اصرار بر حضور فیزیکی چاره‌ای جز برگزاری جلسات با رعایت پروتکل‌های بهداشتی و فاصله اجتماعی باقی نمی‌ماند یا باید متوسل به فناوری جدید شد و جلسات شورا را به صورت مجازی برگزار کرد. البته روسیه با این تفسیر از ماده ۲۸ منشور، توانست وقفه کوتاهی در برگزاری جلسات مجازی شورای امنیت ایجاد کند که بعداً شورا اقدام به برگزاری جلسه مجازی کرد و نشان داد که چنین برداشتی از مفاد منشور با واقعیت جهان امروز همخوانی ندارد.

علت اصلی انفعال و عدم تصمیم‌گیری شورای امنیت در این زمینه مربوط به اختلاف بین اعضای دائم بود. در جایی که ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا، به صورت مستقیم عضو دیگر شورا را به عنوان عامل گسترش و شیوع ویروس کرونا می‌داند و حتی ویروس کرونا را ویروس چینی می‌نامد، چه انتظاری می‌توان از شورای امنیت داشت. به دیگر سخن، آمریکا در پی تنظیم قطعنامه‌ای بود که در آن به صراحت منشأ ویروس کرونا درج گردد. این اختلاف به شدت تصمیم‌گیری در شورا را با مشکل و چالش جدی روبرو ساخت. از طرف دیگر، دولت ایالات متحده از عملکرد سازمان جهانی سلامت (بهداشت) نسبت به دولت چین هم بسیار ناخرسند است. این ناخرسندی از آنجا ناشی می‌شود که به اعتقاد دولت آمریکا سازمان بین‌المللی مذکور موضع سختگیرانه‌ای در قبال دولت چین اتخاذ نکرده است. به زعم آمریکا، دولت چین نسبت به انجام تعهداتش به موجب مقررات این سازمان کوتاهی کرده و با فوت وقت و عدم اعلام و اطلاع‌رسانی به موقع سبب گسترش شیوع کرونا شده است.

رئیس‌جمهور آمریکا موضع سختی در قبال سازمان جهانی سلامت اتخاذ کرده است و به صورت طعنه‌آمیزی این سازمان را سازمان چین می‌نامد که بر آن کنترل کامل دارد. در حال

۱. بند ۱ ماده ۲۸ منشور ملل متحد اشعار می‌دارد: «شورای امنیت به نحوی تشکیل خواهد شد که بتواند به طور دائم قادر به انجام وظایف خود باشد».

حاضر، ارتباط بین آمریکا و سازمان جهانی سلامت (بهداشت) در وضعیت مناسبی قرار ندارد و به همین دلیل نیز این دولت درخواست خروج از آن سازمان را تقدیم کرده است.

در سایه سکوت اولیه و معنادار شورای امنیت در خصوص بیماری کرونا، دبیر کل و مجمع عمومی اقداماتی انجام داده‌اند. دبیر کل سازمان ملل متحد و پروس کرونا را به دشمن مشترک تشبیه می‌کند و از تمامی طرف‌های مخاصمه می‌خواهد به جنگ پایان دهند و همه با هم با کرونا مبارزه کنند. در شرایط همه‌گیری جهانی کرونا تأکید دبیر کل بر آتش‌بس فوری است.^۱ مجمع عمومی دو قطعنامه در آوریل ۲۰۲۰ به تصویب رساند.^۲ این قطعنامه‌ها مربوط به همبستگی جهانی در مقابله با بیماری و ویروس کروناست و با عبارات کلی بر نگرانی نسبت به سلامت، امنیت و آسایش بشریت در نتیجه شیوع و گسترش این بیماری تأکید دارد. مصوبات مجمع عمومی در این زمینه به اختلال ایجاد شده در جوامع و مبادلات اقتصادی اشاره داشته است و مقرر می‌دارد که کووید-۱۹ نیازمند اقدام جهانی مبتنی بر وحدت، همبستگی و همکاری چندجانبه است.

به طور معمول، قطعنامه‌های مجمع عمومی از قدرت الزام‌آور بسان قطعنامه‌های شورای امنیت برخوردار نیست. دو قطعنامه مصوب مجمع در مورد ویروس کرونا نیز از این قاعده مستثنا نیست و ضمن اینکه ادبیات به کار رفته در هر دو سند تعهد محکمی را بر دولت‌ها بار نمی‌کند.

سرانجام انفعال اولیه شورای امنیت به پایان رسید و همه‌گیری کووید-۱۹ را به عنوان تهدیدی برای صلح و امنیت بین‌المللی قلمداد کرد. شورای مذکور، قطعنامه ۲۵۳۲ را بدون ارجاع صریح به فصل ۷ منشور و به اتفاق آرا در اول ژوئیه ۲۰۲۰ به تصویب رساند. مذاکرات مربوط به تدوین پیش‌ویس این قطعنامه زمان زیادی را به خود اختصاص داد؛ علت طولانی شدن آن هم مربوط به اختلاف شدید بین اعضای دائم شورای امنیت بود. به عبارت دیگر، قطعنامه مذکور با

1. Nations Unies, « Face à l'ennemi commun, le COVID-19, le Secrétaire général appelle à un cessez-le-feu mondial : "L'arrêt des combats. Partout. Tout de suite », 23 mars 2020, SG/SM/20018.

2. Résolution, A/RES/74/270, solidarité mondiale dans la lutte contre la maladie à coronavirus 2019 (COVID-19), 3 avril 2020; Résolution, A/RES/74/274, coopération internationale visant à assurer l'accès mondial aux médicaments, aux vaccins et au matériel médical pour faire face à la COVID-19, 20 avril 2020.

گذشت بیش از سه ماه بعد از زمانی که سازمان جهانی سلامت، کووید-۱۹ را یک بیماری همه‌گیر جهانی خواند، به تصویب رسید.

از حیث شکلی، قطعنامه اخیر شورای امنیت تا حدودی مشابه با قطعنامه‌های قبلی در زمینه ایدز و ابولا است؛ اما با این حال به نظر می‌رسد که قطعنامه مربوط به ابولا به مراتب محکم‌تر از قطعنامه مربوط به کروناست. از نظر نگارش، قطعنامه ابولا نشان از یک قطعیت و یقین دارد و به نحوی تهدیدآمیز بودن آن برای صلح و امنیت بین‌المللی مفروض انگاشته شده در حالی که در مورد کرونا به این شکل نیست.^۱

قطعنامه ۲۵۳۲ بر محوریت ارتباط متقابل بین خشونت و عدم ثبات حاکم بر مخاصمات و تشدید همه‌گیری کووید-۱۹ استوار است. بدین منظور قطعنامه در بند ۲ بر ضرورت توقف ۹۰ روزه مخاصمات مسلحانه به دلایل بشردوستانه تأکید دارد تا امکان ارسال کمک‌های بشردوستانه فراهم گردد. به عبارت دیگر، با این تدبیر، شورای امنیت در پی آن است تا طرف‌های متخاصم کمک‌رسانی و تدابیر لازم و ضروری برای جلوگیری از شیوع کرونا از طریق برقراری توقف و آتش‌بس حداقل ۹۰ روزه تسهیل شود. علیرغم تأکید بر توقف و آتش‌بس سه‌ماهه به منظور ارسال ایمن و بدون مانع کمک‌های بشردوستانه، در بند ۳ قطعنامه اعلام می‌شود که توقف کلی و فوری مخاصمه در مورد عملیات نظامی علیه دولت اسلامی عراق و شام (داعش)، القاعده، جبهه النصره و تمامی افراد، گروه‌ها، بنگاه‌ها و سایر گروه‌های تروریستی اعمال نمی‌گردد.

مقایسه دو بند ۲ و ۳ قطعنامه قابل توجه است؛ در یکی بر توقف فوری مخاصمه و رعایت اصول بشردوستی جهت ارسال کمک‌های بشردوستانه تأکید دارد و در بند دیگر بر عدم اعمال این توقف نسبت به عملیات نظامی هدایت شده علیه برخی از گروه‌های تروریستی تأکید دارد. به عبارت دیگر، بند ۳ قاعده کلی مندرج در بند ۲ قطعنامه را به نحوی تخصیص زده و دایره اجرای آن را محدود ساخته است. اصل بر توقف فوری مخاصمه است تا امکان ارسال کمک‌های بشردوستانه فراهم گردد. در حالی که این قاعده در مورد گروه‌های تروریستی احصا شده در بند ۳

1. Résolution 2177 : «Jugeant que l'ampleur extraordinaire de l'épidémie d'Ebola en Afrique *constitue une menace* pour la paix et la sécurité internationales»
Résolution 2532 : «Jugeant que l'ampleur sans précédent de la pandémie de COVID-19 *risque de menacer* le maintien de la paix et de la sécurité internationales».

اعمال نمی‌گردد و از شمول آن خارج می‌شود. نکته دیگر اینکه در بند ۱ قطعنامه توقف فوری مخاصماتی را که در شورای امنیت مطرح شده‌اند، لحاظ می‌کند و در نتیجه وضعیت‌هایی را که هنوز مطرح نشده‌اند، شامل نمی‌شود.

این پرسش مطرح است که آیا واقعاً تقدم و اولییتی بین سلامت و رعایت اصول بشردوستی از یک سو و مبارزه علیه تروریسم و تروریست‌ها از سوی دیگر وجود ندارد؟ به دیگر سخن، آیا اصول مندرج در بند ۲ قطعنامه قابل تخصیص و استثنایند؟ به نظر می‌رسد هر دو اصل در یک سطح قرار دارند. در حوزه حقوق بشر این موضوع در مورد اولویت آزادی اطلاعات بر حفظ حریم خصوصی در رابطه با نمایش فیلمی از جنایات قاتلی حرفه‌ای که آخرین روزهای اسارت خود را می‌گذرانند و به زودی هم آزاد و جذب جامعه خواهد شد، مطرح گردید. شرایط زمان و مکان است در تعیین اولویت مؤثر است. اگر این فیلم در همان اوان زندانی شدن تهیه می‌شد، در آنجا اصل آزادی اطلاعات اولویت داشت، ولی حالا که مجرم دوران محکومیت خود را طی کرده و قرار است جذب جامعه شود، اصل حفظ حریم خصوصی بر آزادی اطلاعات اولویت دارد.

در خصوص بند ۳ قطعنامه به نظر می‌رسد، این تخصیص به اعتبار یک مصلحت مهم‌تر، قابل توجیه باشد و با آن بتوان از ایجاد یک فرصت احتمالی برای تجهیز و تقویت نظامی این گروه‌ها جلوگیری کرد. یک ملاحظه در اینجا وجود دارد و آن اصول مسلم بشردوستانه مورد توجه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ است. اصل عدم تبعیض بین طرفین متخاصم که بی‌تردید در حقوق بین‌الملل بشردوستانه از جایگاه والایی برخوردار است. تبعیض مورد نظر در اینجا نه تبعیض مثبت، بلکه تبعیض منفی است که هیچ محلی از اعراب نخواهد داشت و کاملاً در حقوق بین‌الملل بشردوستانه مطرود است.

به نظر می‌رسد رویکرد ایالات متحده در مورد تروریسم کاملاً سایه سنگین خود را بر این قطعنامه افکنده است. به اعتقاد این دولت، مبارزه با تروریسم تحت پوشش قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه قرار نمی‌گیرد و به همین دلیل نیز بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ از مفهوم رزمنده غیرقانونی صحبت می‌کند. چنین برداشتی از رزمنده، مفهوم اسیر جنگی و قواعد حاکم بر رفتار با آنها را دگرگون خواهد ساخت.

همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد، یکی دیگر از نکات قابل تامل در قطعنامه مزبور سرسختی و مخالفت آمریکا با درج و تأکید بر نقش محوری سازمان جهانی سلامت در خصوص مقابله با بیماری کووید-۱۹ بود. با وجود این، شورا در قطعنامه اخیر خود به مفاد مندرج در قطعنامه مجمع عمومی در مورد «همبستگی جهانی در مبارزه علیه ویروس کرونا» مصوب ۲ آوریل ۲۰۲۰ تأکید می‌کند که در آنجا به نقش سازمان جهانی سلامت اشاره شده است.

نتیجه‌گیری

مقابله با ویروس کرونا همکاری همه دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی مربوطه را می‌طلبد. در این کارزار، سازمان جهانی سلامت (بهداشت) به عنوان متولی اصلی نقش کلیدی را بر عهده دارد. همکاری دولت‌ها با یکدیگر و با سازمان متولی امر می‌تواند در هماهنگی و تسهیل اقدامات به منظور مقابله سریع، دقیق و کارآمد آن مؤثر باشد.

بی‌تردید، انفعال و عدم تصمیم‌گیری شورای امنیت در زمینه کرونا می‌تواند آسیب فراوانی به چندجانبه‌گرایی وارد سازد. قبل از تصویب قطعنامه ۲۵۳۲ شورای امنیت سازمان ملل متحد پیشنهادات و گمانه‌زنی‌های فراوانی همچون درخواست نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری در محافل دانشگاهی مطرح بود. این درخواست باید در قالب یک پرسش یا مسئله حقوقی - خواه توسط سازمان جهانی سلامت یا هر نهاد تخصصی دیگر و خواه راساً توسط مجمع عمومی - مطرح گردد. نکته بعدی، موضوع این پرسش و نحوه تدوین آن است. به دیگر سخن، موضوع اساسی آن است که موضوع پرسش چه باشد یا چه ابهامی در اعمال صلاحیت‌ها و اختیارات سازمان جهانی سلامت در مورد بیماری کووید-۱۹ وجود دارد که سازمان بخواهد نظر مشورتی دیوان را در این زمینه جویا شود. در نهایت از همه مهم‌تر، تحصیل اجازه از مجمع عمومی ملل متحد و طرح در دیوان بین‌المللی دادگستری است. با توجه به این امر که سازمان قبلاً مجوز مجمع عمومی برای اخذ نظر مشورتی از دیوان را اخذ کرده است و پیشگیری و مقابله با بیماری‌هایی که سلامت و بهداشت جهانی را در معرض خطر قرار می‌دهند، در حیطه صلاحیت سازمان مربوطه قرار دارد. البته لازم به ذکر است که دیوان بین‌المللی دادگستری در نظریه مشورتی مورخ ۲۵ فوریه ۲۰۱۹ در مورد آثار حقوقی جدایی مجمع الجزایر چاگوس از موریس در سال ۱۹۶۵ تصریح نمود: «صلاحیت داشتن دیوان در صدور نظریه مشورتی به معنای نفی صلاحیت دیوان در عدم صدور نظر مشورتی نیست. در حقیقت صلاحیت داشتن دیوان، آن مرجع را برای صدور نظر مشورتی ملزم نمی‌نماید. دیوان علاوه بر برخورداری از صلاحیت در صدور نظریه مشورتی، باید تشخیص دهد که پاسخ به پرسش مطروحه، اقتدار و یکپارچگی کارکرد قضایی دیوان به عنوان رکن اصلی قضایی سازمان ملل متحد را مورد تقویت و حمایت قرار

می‌دهد. ارائه نظر مشورتی تجلی مشارکت دیوان در فعالیت‌های ملل متحد است و اساساً دیوان نباید از چنین مشارکتی طفره رود و امتناع ورزد، مگر آنکه دلایل قانع‌کننده‌ای دیوان را به خودداری از صدور نظریه مشورتی رهنمون گردد»^۱.

سرانجام با تصویب قطعنامه ۲۵۳۲ گمانه‌زنی بالا رنگ باخت. تأخیر در تصویب این قطعنامه در شورای امنیت حکایت از اوج اختلافات شدید بین آمریکا و چین - در مورد منشأ ویروس کرونا از یک سو و همچنین ناخرسندی آمریکا از رویکرد سازمان جهانی سلامت نسبت به چین از سوی دیگر - داشت. همین امر نیز سبب شد تا آمریکا کوس خروج از سازمان فوق را با درخواستی که اخیراً تقدیم کرد به صدا درآورد.

شورای امنیت همه‌گیری کووید-۱۹ را خطری تهدیدکننده برای صلح و امنیت بین‌المللی دانست. ورود شورای امنیت و اتخاذ تصمیم در مورد کرونا می‌توانست در چارچوب فصل هفتم منشور، علاوه بر لازم‌الاجرا بودن ذاتی این تصمیمات، تضمین مطمئن و معتبری برای اجرای وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی باشد که در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰ توسط دبیر کل سازمان جهانی سلامت اعلام شد. به دیگر سخن، خلأ ناشی از فقدان ضمانت اجرای دستورالعمل بهداشتی بین‌المللی ۲۰۰۵ سازمان یادشده از طریق قطعنامه شورای امنیت پر نماید. با اینکه شورای امنیت از آزادی زیادی در توصیف وضعیت در چارچوب ماده ۳۹ منشور ملل متحد برخوردار است، باید به این نکته هم اشاره کرد که توصیف وضعیت به عنوان تهدید علیه صلح توسط شورا با اعلام وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی توسط دبیر کل سازمان جهانی سلامت به مراتب تسهیل می‌گردد. تصویب قطعنامه محکمی توسط شورا می‌توانست زمینه بحث در مورد اقدام امنیت بهداشتی جمعی را فراهم کند و مطابق ماده ۴۱ منشور، در صورت لزوم در خصوص اقدامات قهری غیر نظامی تصمیم متناسب با موضوع و وضعیت را اتخاذ نماید.^۲

مشکلات جامعه بین‌المللی در مسیر حل پاندمی کرونا کم نیستند. در حال حاضر ورای اختلافات موجود بین برخی از اعضای دایم شورا امنیت در مورد منشأ بیماری کرونا، فقدان واکسنی برای آن خود مشکل کوچکی نیست که بتوان به سادگی از آن گذشت. علاوه بر این

1. CIJ, Avis consultatif, Effets juridiques de la séparation de l'Archipel des Chagos de Maurice en 1965, 25 février 2019.

2. Garcia, Thierry, «Le Coronavirus est-il une menace à la paix et à la sécurité internationale ?», *Colloque virtuel Droit et Coronavirus*, Mar 27, 2020.

باید به نقض مفاد ماده ۱۴ کنوانسیون شیکاگو ۱۹۴۴ هم اشاره کرد که بر طبق آن دولت‌ها برای پیشگیری از انتشار بیماری‌های مسری از طریق هواپیما باید تدابیر موثری اتخاذ نمایند. اکثر دولت‌ها در ابتدا نه تنها اقدامی در این مورد انجام ندادند بلکه با تداوم پروازهای خارجی بین کشورهای مختلف شیوع این ویروس را تشدید کردند.

در پایان باید متذکر شد که بهبود وضعیت فعلی و مقابله مؤثر با کرونا در جهان در گرو همکاری دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی است. نخستین گام در این زمینه در چارچوب اقدامات شورای امنیت در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی با تصویب قطعنامه یاد شده برداشته شد. بدون شک اجرای آن نیازمند همکاری همه دولت‌ها خصوصاً اعضای دائم شورای امنیت است که اختلاف نظرهای خود را کنار گذارند و در این عرصه اولویت را به منافع جامعه بین‌المللی دهند. وانگهی مراقبت مقتضی و رویکرد احتیاطی و پیشگیرانه هم ایجاب می‌کند دولت‌ها تمام تمهیدات لازم را برای جلوگیری از گسترش این ویروس به کار بندند و حسن همجواری را برای مبادله اطلاعات مربوط به این بیماری و نظارت کامل بر مرزهای خویش به نحو احسن به اجرا گذارند. در سطح ملی، دولت‌ها با به اجرا گذاشتن دستورالعمل‌های بهداشتی و نظارت بر رعایت آنها می‌توانند نقش خود را در مقابله با ویروس خانمان‌سوز کرونا ایفا نمایند. تا پیدا شدن قطعی واکسن کرونا، رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی و اقدامات پیشگیرانه، یگانه راه فائق آمدن بر این دشمن نامرئی است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب

۱. بیگزاده، ابراهیم، *حقوق سازمان‌های بین‌المللی*، انتشارات مجد، چاپ سوم، ۱۳۹۴.
۲. فلسفی، هدایت‌الله، *صلح جاویدان و حکومت قانون*، فرهنگ نشر نو، چاپ دوم، ۱۳۹۴.
۳. حاجیانی، علی، *نظارت‌پذیری شورای امنیت سازمان ملل متحد*، رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۶.

ب) منابع فرانسوی

Books

4. De Pooter, Hélène, *Le droit international face aux pandémies : vers un système de sécurité sanitaire collective ?*, paris, pedone, 2015.
5. *SFDI* (Guillaume Le Floch, Thibaut Fleury Graff, dir.), *Droit international et santé, Colloque de Rennes*, paris, pedone, 2019.

Articles

6. Couture Ménard, Marie-Eve, Pavot, David, «Les pandémies et le droit : vers une plus grande solidarité?», *R.D.U.S.*, (2016) 46.
7. De Pooter, Hélène, «Aperçu de la coopération internationale en matière surveillance et de riposte aux épidémies et aux pandémies» in *SFDI* (Guillaume Le Floch, Thibaut Fleury Graff, dir.), *Droit international et santé, Colloque de Rennes*, paris, pedone, 2019.
8. Garcia, Thierry, «Le Coronavirus est-il une menace à la paix et à la sécurité internationale ?», *Colloque virtuel Droit et Coronavirus*, Mar 27, 2020.
9. Grange, Maryline, «Ebola : Le droit international au soutien de la lutte contre une épidémie», *AFDI*, 2014.

10. Latty, Franck, « La santé en tant qu'élément de sécurité collective », in *SFDI* (Guillaume Le Floch, Thibaut Fleury Graff, dir.), *Droit international et santé, Colloque de Rennes*, paris, pedone, 2019.
11. Maurel, Raphel, « L'(in)activité du Conseil de sécurité face au Covid-19 : où est confinée la « communauté » internationale ? », *Revue des droits et libertés fondamentaux*, n° 18, 2020.
12. Schricke, Christian, « L'Agenda pour la paix de Boutros Boutros-Ghali : Analyse et premières réactions », *AFDI*, 1992.

Cases & Documents

13. CIJ, Avis consultatif, Effets juridiques de la séparation de l'Archipel des Chagos de Maurice en 1965, 25 février 2019.
14. Constitution de l'Organisation Mondiale de la Santé, 1946.
15. Convention relative à l'aviation civile, 1944.
16. Nations Unies, « Face à l'ennemi commun, le COVID-19, le Secrétaire général appelle à un cessez-le-feu mondial : "L'arrêt des combats. Partout. Tout de suite" », 23 mars 2020, SG/SM/20018.
17. Résolution ۷۵۳۲, 1 juillet 2020.
18. Résolution 748, 31 mars 1992.
19. Résolution 917, 6 mai 1994.
20. Règlement sanitaire international, OMS, 2005.
21. Résolution, A/RES/74/270, solidarité mondiale dans la lutte contre la maladie à coronavirus 2019 (COVID-19), 3 avril 2020.
22. Résolution, A/RES/74/274, coopération internationale visant à assurer l'accès mondial aux médicaments, aux vaccins et au matériel médical pour faire face à la COVID-19, 20 avril 2020.